

**Глобальні індекси, що використовуються для обчислення Isd та G
за даними 2006 року [2, с. 7]**

Вимір сталого розвитку	Індекс	Складові
Економічний	Iec – Індекс економічного виміру	4 категорії політики, 15 індикаторів
Екологічний	Ie – Індекс екологічного виміру	3 категорії політики, 13 індикаторів
Соціально-інституціональний	Is – Індекс соціального виміру	4 категорії політики, 17 індикаторів

Проте запропоновані індикатори вимагають спеціальних перетворень, пристосування до конкретних умов, а в деяких випадках – розширення для окремих країн.

Список використаних джерел

1. Данилишин Б. М., Дорогунцов С. І., Міщенко В. С., Коваль В. Я., Новоторов О. С., Паламарчук М. М. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. – К., РВПС України. 1999. – 716 с.
2. Сталый розвиток регіонів України / науковий керівник М. З. Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2009. – 197 с.

***Summary.** The international and national approaches to the formation and use of indicators to assess the sustainability are studied.*

***Key words:** concept of sustainable development indicators of sustainable development, the Human Development Index.*

УДК 336.736:338.24

***Захарова К.Ф.,** старший викладач Університету економіки та права «КРОК»*

ОБ’ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ ТА СУТНІСТЬ РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН

В статті розкрито сутність та необхідність державного регулювання цін. Проаналізовано наслідки ігнорування закону вартості для економіки та обґрунтовано необхідність пошуку компромісу між немінучим за будь-яких умов диктатом держави та індивідуальною свободою ринкового суб’єкта.

***Ключові слова.** Ціна, ціноутворення, закон вартості, формула ціни, інфляція, фіктивний капітал, цінове регулювання.*

Відомо, що ринкові ціни динамічні й можуть швидко і зростати, і знижуватися. При цьому закономірними є зростання цін на нові, високоякісні прогресивні вироби і зниження – на давно освоєні, морально застарілі й низькоякісні. Інакше кажучи, ринкове середовище припускає різноспрямовані потоки цін. При цьому не йдеться про їх штучне завищення або заниження. Якщо відбувається таке завищення, підприємство дістає можливість гірше використовуючи свої потужності, одержувати великий прибуток. В умовах монополізації виробництва і відсутності конкуренції це веде не до зростання, а до зниження обсягів випуску продукції. Навпаки, при занижених цінах споживачі можуть зовсім не одержувати окремі необхідні їм товари, оскільки їх виробництво виявляється нерентабельним, а над підприємствами, які випускають їх, нависає загроза банкрутства. Таким чином, закон вартості сприяє створенню певної рівноваги у співвідношенні цін на різні види товарів і дає основу для визначення межі, котра відділяє економічно вигідне від невикладного, і тим самим надає можливість для регулювання виробництва.

Через ігнорування закону вартості в суспільстві склався стійкий стереотип мислення, котрий полягає в уклінності перед перевагами стабільних цін, сприйманих як найважливіша умова збалансованого і стійкого розвитку всього народного господарства, зростання рівня життя людей. Принцип стабільності багато років був фундаментом ціноутворення. Проте ціни не тільки не знижувалися, але переважно зростали і продовжують зростати, причому в прискореному темпі. Так, саме життя підтверджує, що тривала незмінність цін суперечить процесам не тільки ринковим, але і відтворювальним взагалі, оскільки на ділі вона пов'язана зі все більшим відхиленням від неминуче дуже рухливих суспільно необхідних затрат праці. Система стабільних цін з неминучістю породжує деформації, для усунення яких доводиться періодично вдаватися до переглядів цін. Тепер вантаж таких деформацій, котрі накопичуються дуже довго, особливо тяжкий. Не скинувши або хоча б не полегшивши істотно цей вантаж, не можна розраховувати на дійсне затвердження принципів ринкової економіки.

Ринок вимагає гнучкого механізму ціноутворення. Отже, ціни мають розглядатися як в статистиці, так і в динаміці. Це припускає, з одного боку, правильне визначення витрат для кожного періоду виробництва продукції, а з іншого – прогнозування їх зниження в перспективі у міру розширення випуску виробу до повного освоєння серійного виробництва і морального старіння.

Будь-яке порушення закону вартості неминуче деформує систему інтересів, а значить і всю систему виробничих відносин. Ціни співпадають із вартістю лише тоді, коли економіка досягає стану стійкої рівноваги, тобто, коли обмін продуктами праці максимально близький до еквівалентного. У цьому і лише в цьому стані ціни досягають мінімального рівня, забезпечуючи кожному виробникові нормальну рентабельність виробництва товарів і послуг в обсязі, який повністю споживається. У стані стійкої економічної рівноваги зростання цін призводить до затоварювання, оскільки частина споживачів змушена відмовлятися від товарів і послуг, оскільки вони стають їм не «по кишені». Зниження ціни у разі збереження собівартості руйнівне для виробника, оскільки не забезпечує умов самоокупності і самофінансування.

Стан стійкої рівноваги економіки – свого роду лезо бритви. Це ідеальний стан, або стан соціально-економічного оптимуму, балансування у сфері якого і є оптимальним управлінням.

У даному випадку зростання рентабельності виробництва за рахунок збільшення цін може бути досягнуто двома шляхами: перший – перехід на випуск нової продукції підвищеного попиту, або другий – поліпшення якості існуючої продукції. Економіка коливається, то відхиляючись, то наближаючись до стану стійкої рівноваги в точній відповідності з діючими в ній законами. Відхилення від стану стійкої рівноваги виявляється у відхиленні поточних цін від цін «спокою». Сам же економічний розвиток є поступальною ходою уздовж якоїсь траєкторії «спокою» з одночасним коливанням, відхиленням від неї.

Що означає, наприклад, дотримуватися закону вартості, який відомий як закон поведінки цін? Це означає враховувати взаємовплив двох протилежно спрямованих інтересів виробника і споживача. Якщо уважно придивитися до схеми ціноутворення, то вона, врешті рещт, зводиться до наступної формули ціни (1.1):

$$C = C_n + P_n + P_o, \quad (1.1)$$

де C_n – нормативна собівартість, яка приймається за розрахункову базу ціни;

P_n – нормативний прибуток;

P_o – додатковий прибуток, який відображає корисний ефект продукції, що виражається в новизні, підвищеній якості та інших достоїнствах продукту.

Наведена формула ціни – це фактично формула закону вартості, його математичне формулювання. Як вірно вона відображає суть закону вартості як закону об'єктивної поведінки цін?

Закон вартості вимагає, щоб ціни були гнучкими. Це і природно, оскільки ціни та інші нормативи – це параметри стану «здоров'я» економіки як єдиного цілісного організму. Гнучкість цін та інших економічних нормативів забезпечується їх вільним коливанням між двома межами – нижнім і верхнім. Обидва існують об'єктивно як наслідок економічних законів. Нижня межа практично визначається умовами самофінансування і самоокупності. Мінімальні ціни – це відомі ціни виробництва = суспільно необхідні витрати + нормативний (середній) прибуток. Ці ціни забезпечують підприємству, яке нормально працює, відшкодування витрат і мінімальний дохід.

Верхня межа регулюється механізмом попиту і пропозиції, проте, в ринковій економіці існує безліч випадків, коли еластичність попиту не виконує функції регулювання внаслідок потужної товарної диференціації на ринку або через прояви монополювальної влади на можливості впливати на ринкову ціну у окремих суб'єктах ринку.

Якщо ми розглядаємо ціну, як інструмент втілення власного інтересу учасника ринку в ціні, то варто відзначити, що відбувається цей процес через конкурентну боротьбу і має суспільний характер. «Мінова вартість та ціна є результатом боротьби між покупцями і продавцями, що є елементом конкуренції між представниками попиту та представниками пропозиції» [1, с. 80]. Проте, не слід забувати, що вільне ціноутворення дає змогу певним суб'єктам завищувати власні вимоги, прямо (через впровадження цінової дискримінації або цінової змови) чи опосередковано (спотворюючи систему формування собівартості продукції, шляхом штучного збільшення останньої) намагатись максимізувати прибуток, вдаючись, до нечесної практики і отримуючи надприбутки. Але жага до збагачення або так званий мотив щодо максимізації прибутку вважається єдиним природним мотивом діяльності фірми, питання викликає лише обрана методологія досягнення поставленої мети. «...якщо для окремої фірми характерним, об'єктивним та закономірним є орієнтація власних зусиль на збільшення прибутку, то для суспільства в цілому це може бути зовсім не корисним, адже підвищення ціни прямо пропорційно скорочує коло потенційних споживачів даного товару внаслідок бюджетного обмеження, тим більше, якщо мова йде про товари першої необхідності» [2, с. 94].

Вказані дії призводять до складних наслідків – появи фіктивного капіталу, який протягом певного часу самоліквідується в процесі кризи. Закономірними в даній ситуації є значні коливання цін на товарних ринках і, як наслідок, посилення інфляційних процесів. Сучасна інфляція – це наслідок порушення макроекономічної рівноваги, дисбалансу попиту та пропозиції товарів та послуг, спаду виробництва при значному зростанні ціни, тобто набагато складніше явище, ніж в минулі часи. Можна стверджувати, що її основа – закони розвитку фіктивного капіталу, що витікають із закономірностей втілення інтересів і умовах панування монополістичних утворень на ринку.

Фіктивний капітал являє собою результат панування монополій та проявів монополювальної влади, що дозволяє їм втілювати свої претензії на надприбутки в ціні власних товарів та послуг (забезпечуючи їхній високий рівень) та товарів, що купуються ними (забезпечуючи їхній низький рівень і, відповідно, графік «ножиці цін»). Тактика такого втілення призводить до активізації законів рефлексивного розвитку, детально проаналізованих Д.Соросом, який стверджує, що вони призводять до закономірного «схлопывання» зайвого фіктивного капіталу на певному етапі і відбувається це в умовах фінансової кризи та інфляції [3]. Розвиток фіктивного капіталу передбачає

максимально можливе втручання держави в розвиток ринку, його «фінансову інтервенцію». Тут ми пропонуємо проаналізувати методи оздоровлення та стабілізації ринку, запропоновані Дж.М. Кейнсом. процедура дефіцитного фінансування, що передбачає революційний шлях ведення фінансів – зводити державний бюджет з дефіцитом, що призводить до інфляції. Теоретичне пояснення цих рекомендацій наступне – при інфляції «мертвий капітал» знецінюється. Звичайно, цей процес є збитковим, тому інфляція призводить до капіталовкладень [4, с. 476].

Постає серйозне питання при наявній необхідності втручання держави з метою стабілізації цінової ситуації, пошуку компромісу між неминучим за будь – яких умов диктатом держави та індивідуальною свободою ринкового суб'єкта. Отже, до сьогоднішнього пошук такого втручання держави у розвиток економічних процесів, яке б якнайменше обмежувало б свободу підприємця, залишається вкрай актуальним.

Сьогодні загальноновизнаним є той факт, що в світі немає жодної країни з ефективною, такою, що базується на сучасних досягненнях, соціально-орієнтованою ринковою економікою без активної регулюючої ролі держави. Головна особливість розвинених країн якраз і полягає в широкому застосуванні інструментів державного впливу на розвиток соціально – економічних відносин.

Як би не називали суспільство – капіталізм, ринкова економіка, по суті справи, розмова йде про систему, в якій переплелися воедино динамізм капіталізму, ефективність ринкового господарства і соціальна орієнтація, носієм якої є держава. Пошук оптимального співвідношення ролі держави і ринку багато в чому обумовлений серйозними структурними зрушеннями в економіці. Слід зазначити, що змінилися і самі ринки, і, відповідно, підходи до їх регулювання.

Тут, на наш погляд, можна виділити наступні закономірності еволюції держави і економіки в країнах з цивілізаційними ринковими відносинами:

- по-перше, зберігається питома вага державної власності, а іноді навіть і зростання державного привласнення і споживання;
- по-друге, інтенсифікується державне регулювання господарської діяльності підприємств, рух фінансових потоків;
- по-третє, удосконалюються форми і методи державного регулювання економіки;
- по-четверте, міняється структура регуляторів ринкових відносин на користь інструментів корпоративно-монополістичного і державно-монополістичного контролю.

Виходячи з вищевикладеного, не можна не відзначити системоутворюючу роль держави в економіці і суспільства взагалі, в трансформаційних процесах, зокрема. Крім того, нерідко без уваги залишається питання про кардинальний перерозподіл функцій держави.

Передаючи бізнесу і суспільству свої регулюючі функції в рамках національної економіки, держава бере на себе цілий ряд принципово нових функцій в сучасній глобальній економіці: геополітичне і гео економічне стратегічне планування; спрямування інтеграційних процесів і їх узгодження з національними інтересами; дія на глобальну і національну конкурентоспроможність і т.д. [5, с. 150.]

Відмова від державного регулювання і контролю в умовах ринку суперечить самим учасникам останнього, оскільки лише держава володіє по відношенню до всіх без виключення суб'єктів економіки повноваженнями, достатніми для підтримки загальних правил ведення господарської діяльності.

У всіх індустріально розвинутих країнах держава грала та продовжує грати суттєву роль. Втручання держави у розвиток економічних відносин в сучасній розвину-

тій ринковій економіці здійснюється, звичайно, у значно вужчих межах, ніж в умовах пострадянських економік, проте, тут економічна роль держави особливо важлива у порівнянні із системою вільної конкуренції.

Головна мета цінового регулювання – скоротити шкідливий, а іноді руйнівний вплив цінових збурень та злочинів на економічні процеси, адже рівень та динаміка цін розглядаються як одні з найважливіших характеристик стану економіки в цілому, а вплив держави на ціни – як складова частина впливу на розвиток всієї економічної ситуації. Адже на реальних товарних ринках діють різного роду обмеження, які монополізують процес ціноутворення як такий. Це пов'язано з причинами як економічного, так й правового характеру. Як наслідок – ціни на конкурентні товари дуже часто встановлюються при домінуючому, або, навіть, монопольному становищі виробника або покупця товару. За штучного стримування або неприродного зростання будь – якої окремої групи цін ринкового середовища порушується еквівалентність фінансового розподілу і створюються умови для підвищення ролі інших складових ринку у формуванні кінцевих результатів і в кінцевому підсумку від ступеня обґрунтованості та взаємоузгодженості цін на окремих сегментах ринку будуть залежати темпи економічного зростання і обумовлені ними можливості соціальних, техніко-технологічних, інноваційних та інших перетворень.

Стабільність економічного розвитку в ustalених системах ринкового типу забезпечується рівноправністю функціонування в економіці країни як ринкового ціноутворення так і системи виваженого державного регулювання. Економічний розвиток та пов'язані з ним структурні перетворення в таких системах відбуваються за рахунок встановлення конкурентних цін, або через вступання держави в процес ціноутворення з метою сприяння конкуренції та забезпечення рівних умов господарювання на товарних ринках [6, с. 59].

Високорозвинена ринкова економіка – це оптимальне співвідношення факторів, притаманних товарному виробництву, цілеспрямованого державного регулювання економічних процесів. Для сучасних умов характерним є переплетення ринкових методів регулювання із державними та їх взаємозв'язок. Кожен з них має власну сферу застосування та відповідає певним інтересам суб'єктів власності та господарювання, але й держава й ринок приводять у співвідношення лише часткові планомірності, притаманні окремим господарським одиницям.

Список використаних джерел

1. Маркс К. Сочинения: в 50 т. / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М.: Госполитиздат, 1995. – Т.4. – С. 80-81.
2. Friedman M. Studies in the Quality Theory of Money. / M. Friedman – Chicago, 1956. – P. 94.
3. Сорос Д. Алхимия финансов. Рынок, как читать его мысли. / Д. Сорос – М.: Инфра, 1996. – 304 с.
4. Капица П. Л. Эксперимент, теория, практика / П. Л. Капица. – М.: Наука, 1981. – 476 с.
5. Самуельсон П. Экономика. / П. Самуельсон. – М., 1992. – 150 с.
6. Кириленко В. Теория цены и современное ценообразование на Украине / В. Кириленко, Л. Кириленко // Экономика України. – 2002. – № 8. – С. 59.

Summary. *The article reveals the essence and the need for state regulation of prices. Analyzed the consequences of ignoring the law of value to the economy and the necessity of compromise between inevitable for any – circumstances dictate state and individual freedom of market actors.*

Key words: *price, pricing, the law of value, the formula for inflation, fictitious capital, price controls.*